

STOPA ŠIMONA ONDRUŠE V ETYMOLOGICKÉM SLOVNÍKU JAZYKA STAROSLOVĚNSKÉHO¹

ILONA JANYŠKOVÁ

Etymologické oddělení, Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., Brno, Česká republika

JANYŠKOVÁ, Ilona: Trace of Šimon Ondruš in the *Etymological Dictionary of the Old Church Slavonic Language*. Jazykovedný časopis (Journal of Linguistics), 2024, Vol. 75, No. 2, pp. 199–206.

Abstract: In the *Etymological Dictionary of the Old Church Slavonic Language*, which contains 2,483 entries, the name Šimon Ondruš appears in 91 of them. Ondruš's etymological interpretations are original, controversial, often isolated. The specific features of his etymologies, which the *Etymological Dictionary of the Old Church Slavonic Language* mentions, include in particular the application of laryngeal theory, the Benveniste model of the Indo-European root and the Schwebelaute, in addition to the method of semantic parallels, the theory of the originally single phoneme *r/l* in the Indo-European proto-language, delabialization of Indo-European and Proto-Slavonic consonant groups. For a number of words generally considered to be old borrowings from Romance or Germanic languages, Ondruš preferred their domestic origin, explaining them as autochthonous words. Ondruš's interest in Old Church Slavonic language was also reflected in the dictionary: for several Old Church Slavonic words, he specified their translation into contemporary Slavonic languages, including Slovak.

Keywords: Etymological Dictionary of the Old Church Slavonic Language, Šimon Ondruš, etymology, methods of etymology, Slavonic languages, Old Church Slavonic

Smyslem článku je ukázat, jak se v *Etymologickém slovníku jazyka staroslověnského*, který je dílem brněnského kolektivu pracovníků etymologického oddělení Ústavu pro jazyk český Akademie věd České republiky, odrážejí názory a myšlenky etymologa, slavisty a indoevropeisty Šimona Ondruše.

1. ÚVODEM KRÁTKÉ INTERMEZZO

Zřejmě první bezprostřední kontakt Šimona Ondruše s brněnským etymologickým pracovištěm, respektive s jeho vůdčím představitelem Václavem Machkem, proběhl roku 1959. 2. dubna 1959 zaslal slovenský jazykovec Jozef Ružička Václavu Machkovi dopis, v němž ho prosí, aby do konce dubna poslal děkanátu bratislavské filozofické fakulty posudek kandidátské práce dr. Šimona Ondruše *Strieda-*

¹ Příspěvek vznikl s podporou dlouhodobého koncepčního rozvoje Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., RVO: 68378092.

nie likvid r/l v indoeurópskych jazykoch (Ondruš 1959). Jozef Ružička byl jedním z posuzovatelů Ondrušovy kandidátské práce, tím hlavním byl Václav Machek (Machek 2011, II, s. 708). O rok později byl prof. Machek pozván děkanátem filozofické fakulty k účasti na habilitačním řízení Šimona Ondruše, které se konalo v Bratislavě ve dnech 27. a 28. dubna 1960 (Machek 2011, I, s. 150). Není pochyb o tom, že Ondruš, jehož hlavním vědeckým zájmem byla slovanská a indoevropská etymologie, dobře znal a sledoval Machkovy práce. Dokládá to podrobná recenze Machkova *Etymologického slovníku jazyka českého a slovenského* (Machek 1957; Ondruš 1958a), k němuž se Ondruš později vrací v rámci úvah o výsledcích a perspektivách slovanské etymologie (Ondruš 1969). O Ondrušově účtě k osobě Václava Machka svědčí také to, že svou studii v prvním čísle nově založeného slovenského časopisu *Slavica Slovaca* věnoval památce Václava Machka (Ondruš 1966a). V nekrologu v témže čísle nového slavistického časopisu zdůraznil Ondruš význam Václava Machka pro indoevropskou a slovanskou etymologii a také pro slovenskou slavistiku: „Slovenská slavistika vďaka prof. Machkovi za veľa... Jeho Etymologický slovník jazyka českého a slovenského je najlepším svedectvom jeho intenzívneho záujmu o slovné bohatstvo slovenčiny“ (Ondruš 1966b, s. 109).

Kontakt s etymologickým oddělením pak s přestávkami pokračoval: v roce 1988 byl prof. Ondruš (spolu s Emilií Bláhovou a Adolfem Erhartem) oponentem kandidátské disertace autorky tohoto příspěvku, později referoval na mezinárodní vědecké konferenci *Etymologické symposion Brno 2002* pořádané etymologickým oddělením Ústavu pro jazyk český AV ČR (Ondruš 2003), členkám etymologického oddělení věnoval vedle několika separátů svých studií a článků také všechny své tři „trezory“ (Ondruš 2000; 2002; 2004).

2. ETYMOLOGICKÝ SLOVNÍK JAZYKA STAROSLOVĚNSKÉHO

Etymologický slovník jazyka staroslověnského (ESJS) je největším etymologickým slovníkem nejstaršího slovanského spisovného jazyka na světě. Materiálově vychází ze *Slovníku jazyka staroslověnského* (SJS) a spolu s ním představuje zatím nejucelenější lexikografický popis staroslověnštiny. Etymologický slovník vycházel po sešitech v letech 1989–2022, prvních 19 sešitů obsahuje 2 483 heslových statí, v posledních dvou sešitech jsou rejstříky všech slovanských i neslovanských slov uvedených ve slovníku. Snahou autorů slovníku bylo uvést – vedle nejpřesvědčivějšího či nejčastěji přijímaného výkladu staroslověnského (případně církevněslovanského) slova – pokud možno všechny další existující výklady. Bibliografické údaje v rámci jednotlivých hesel nejsou a ani nemohou být z prostorových důvodů vyčerpávající, uváděna je proto pouze ta literatura, která je zásadní pro etymologii slova, a také ta, která doplňuje etymologické výklady například o zajímavou sémantickou paralelu, o dialektický materiál aj. Méně přijímané či méně pravděpodobné výklady jsou zpravidla podrobeny kritickému zhodnocení.

3. ŠIMON ONDRUŠ A ETYMOLOGICKÝ SLOVNÍK JAZYKA STAROSLOVĚNSKÉHO

Jméno Šimona Ondruše se v *Etymologickém slovníku jazyka staroslověnského* objevuje u 91 hesel. Pokud bychom měli ve zkratce charakterizovat Ondrušovy etymologické výklady v *Etymologickém slovníku jazyka staroslověnského*, nabízejí se adjektiva „originální“, „kontroverzní“, „izolovaný“. Jeho hlavní pracovní metodou v etymologii byla **aplikace laryngální teorie, Benvenistova modelu indoevropského kořene a Schwebeablautu**. Zaujetí pro tuto metodu v etymologii dokládají jeho články, zejména *Etymologická segmentácia slovanských slov z hľadiska štruktúry indoeurópskeho koreňa a laryngálnej teórie* (Ondruš 1968), *Delabializácia spoluhláskových skupín Kw- > K- v praslovanine (indoeurópcine) a jej význam pre etymológiu* (Ondruš 1975), *Morfonologická štruktúra protoindoeurópskych slov kontinuujúcich v praslovanine a slovenčine* (Ondruš 1988) a *Indoeurópsky Schwebeablaut a slovanská etymológia* (Ondruš 2003). Jedním z příkladů, v nichž Ondruš uplatnil Schwebeablaut, je jeho vlastní výklad etymologicky nejasného praslovanského substantiva **tělo* (ESJS 16, s. 958–959), v němž vycházel z předpokladu existence pěti variant indoevropského kořene **teuH-* ‘nabývat na objemu’, rozšířeného o *-l-*: **teuH-l-/ *touH-l- : *tueH-l-/ *tuoH-l-, *tuH-l-*. Švebeablautová podoba **tueH-l-* se delabializací změnila v **teH-l-*, zdĺoužením vokálu vzniklo **těl-*, odsud pak **těl-* (Ondruš 1975, s. 123–124; 1976a, s. 246–249; 1988, s. 12–13; 2003, s. 95). Na rozdíl od řady etymologů, kteří odvozují praslovanské substantivum **para* ‘vodní pára’ od slovesa **prěti* ‘rozkládat se vlivem vlhka a tepla, potit se, vadnout’, obsahujícího nejspíš indoevropský kořen **perH₁- / *preH₁-* ‘rozdmyčovat, rozněcovat’ (ESJS 10, s. 626), spojoval Ondruš slovo s indoevropským názvem ohně (**peHu(o)r*), jenž ovšem rekonstruoval v podobě **peu-H-r- : *pue-H-r-, *pou-H-r- : *puo-H-r-*. Praslovanské **para* vysvětloval delabializací švebeablautového tvaru **puoHr- > *poHr-* (Ondruš 1975, s. 118; 1988, s. 10). Jedním z mála názvů částí lidského těla, který se do slovanských jazyků dochoval z indoevropského prajazyka, je praslovanské **nosъ* (ESJS 9, s. 550–551). Podle Ondruše je však původní význam indoevropského názvu nosu **‘ňucháč’* (Ondruš 1976a, s. 249; 1988, s. 14–15; 2003, s. 98). Autor totiž spojil název nosu s kořenem obsaženým ve slovanském onomatopoickém slovese **ňuchati* ‘čichat’, vycházel přitom z kořene **neuHs-* a jeho švebeablautové formy **nyeHs-*, výsledkem je pak delabializované **neHs-*.

V řadě etymologických výkladů se objevuje další rys Ondrušových etymologií – **preferance domácího původu slov pokládaných zpravidla za stará přejetí z jiných jazyků**: „Čím širšie a hlbšie sa skúma slovanská slovná zásoba, tým jasnejšie sa ukazuje, že rozsah a obsah domácej praslovanskej zásoby bol oveľa väčší, než sa myslelo v minulosti“ (Ondruš 1969, s. 244). Například praslovanské **ban’a* ‘lázeň’, pokládané většinou za přejaté z lidovělatinského tvaru pocházejícího z latinského *bal(i)neum* ‘koupelna; koupel, lázeň’ (ESJS 1, s. 56; Boček 2010, s. 41–

48), vysvětloval Ondruš jako původní **batnja* ‘místo, kde se bije, šlehá, seká’, derivát slovesa **batati* ‘bít, sekát’, s poukazem na existenci slovenského nářečního *bán* ‘mýtina’, původně **místo, kde se seká, kácí* (Ondruš 1969, s. 255–256; 1977b, s. 136–137). Staroslověnský liturgický výraz *vsqdz* ‘svaté přijímání’ nemá jasnou etymologii, nejčastěji se uvažuje o jeho původu románském či germánském (románský preferuje naposledy Boček 2020, s. 159). Podle Ondruše jde o slovo domáci, o deverbativum od slovesa *vsedliti*, *vseliti* ‘usídlit, usadit’ nebo *vsaditi* ‘vsadit’ se sekundární nazalizací (Ondruš 1984; 1991), problematická však zůstává věcná stránka výkladu (k tomu podrobněji ESJS 18, s. 1107–1108). Praslovanské (i staroslověnské) **dъska* ‘deska, prkno’, vysvětlované zpravidla jako staré přejetí (přímé nebo prostřednictvím germánských jazyků) z lidovělatinského *discus* ‘stůl’ (ESJS 3, s. 160; Boček 2020, s. 159), považoval Ondruš za slovo domáci. Rekonstruoval praslovanské **dъska* ‘deska’, které považoval za geneticky příbuzné se slovesem **tesati*, *d-* v praslovanském **dъska* vysvětloval kontaminací se synonymním **dolga* (Ondruš 1973a). K slovům domáciho původu řadil Ondruš i ta, která patří k nejstarším přejímkám z germánských jazyků. Je to i případ praslovanského **kъnędzъ*, raného přejetí ze (západo)germánského *kuningaz* ‘muž ze šlechtického rodu, vůdce rodu, král’ (ESJS 7, s. 393; Newerkla 2011, s. 103), jež Ondruš vysvětloval jako slovo domáci, praslovanské **kun-ing-* ‘vyčnívající, vynikající, stojící na vrcholu, majestátní’; germánské *kuningaz* považoval za slovanské přejetí (Ondruš 1977a, s. 211–212). Také u praslovanského **kupiti* odmítal Ondruš přijmout větší nový výklad o starém přejetí z germánského **kaupjan* ‘obchodovat’ (ESJS 7, s. 383–384; Newerkla 2011, s. 103–104). Praslovanské slovo spojoval se slovesy **kvapiti* ‘běžet, spěchat’ a **kypěti* ‘kypět, vřít’ a všechna tři praslovanská slovesa odvozoval z různých ablautových stupňů indoevropského kořene **keuH-p-*: **kupiti* z ablautové varianty **kouH-p-*, **kvapiti* ze švebeablautové varianty **kueH-p-* a **kypěti* z nulového stupně kořene **kuH-p-* (Ondruš 1969, s. 262–263; 1970, s. 655–656). Rovněž v praslovanském **pěnędzъ* ‘peníz, mince’, výpůjčce z germánských jazyků (ESJS 11, s. 638–639; Newerkla 2011, s. 133–134), viděl Ondruš slovo domáci, odvozené od slovesného kořene **pein-/poin-/pin-* ‘bít, sekát, řezat’. Rekonstruoval praslovanský lexém **poin-ik-/poin-ig-* a předpokládal sekundární nazalizaci **poin-ing-*, monoftongizaci **pěning-*; výsledkem je praslovanské **pěnędzъ* s původním významem **‘z tvrdého dřeva nebo kovu nasekané nebo nařezané kusy ve funkci platidla’* (Ondruš 1975, s. 119; 1977a, s. 212–213). Staroslověnské *synъ* ‘věž’ z kodexu Supraslského, slovo nejspíš původu protobulharského (ESJS 15, s. 916), považoval Ondruš za slovo domáci, odvozené od indoevropského kořene **keu-* ‘svítit, zářit’. Jeho rekonstrukce předpokládá indoevropský kořen v nulovém stupni rozšířený o sufix *-n-*: **kuHn-* > **suHn-* > **sūn-* a po stránce sémantické vysvětlení, že věž byla původně **‘světlá nadzemní konstrukce’* jako protiklad temné zimnice, obydlí zahloubeného do země (Ondruš 1973b, s. 18–20; 1975, s. 128).

V řadě etymologických výkladů k heslům *Etymologického slovníku jazyka staroslověnského* předpokládal Ondruš **delabializaci indoevropských a praslovanských souhláskových skupin**. Bezvýjimečnou delabializaci viděl u souhláskových skupin *pŭ-, bŭ-, mŭ-, nŭ-, lŭ-, rŭ-*, delabializaci ne bezvýjimečnou pak u skupin *sy-, zu-, tŭ-, dŭ-, kŭ-, chŭ-* a *gŭ-* (Ondruš 1975, s. 117). Například při výkladu praslovanského **čaša* ‘číše, pohár’, odvozovaného od indoevropského kořene **kes-* ‘škrábat, řezat’ (ESJS 2, s. 99–100), vycházel Ondruš z labializovaného kořene **kues-*. Bylo to kvůli spojování **čaša* s východoslovenským slovesem *čuhac* ‘strouhat, sekat, řezat’, jehož podoba by vyžadovala kořen **keus-*. Praslovanské **čaša* vysvětloval delabializací kořene **kues-* > **kes-* a zdĺoužením kořenového vokálu > **kēs-ja* (Ondruš 1975, s. 130). K dalším příkladům delabializace souhláskových skupin odkazují výše k Ondrušovým výkladům praslovanských slov **tĕlo*, **para* a **nosъ*.

Některé etymologie vybudoval Ondruš na **teorii o původně jediném likvidovém fonému r/l v indoevropském prajazyce**. Ukázal ji například při výkladu praslovanského slovesa **liti* ‘lít’ (ESJS 7, s. 423–424), které spojoval s indoevropským kořenem **rei-* ‘téci’ (Ondruš 1961, s. 32–34), nebo praslovanského substantiva **sluga* ‘sluha’ (ESJS 14, s. 841–842), jež odvozoval od indoevropského kořene **sel-/sol-*, varianty kořene **ser-/sor-* ‘pohybovat se, téct, utíkat’ (Ondruš 1958b, s. 80–87).

Při etymologickém výkladu uplatňoval Ondruš velmi často **metodu sémantických paralel**. Ta mu pomáhala například spojit praslovanské **chotĕti* ‘chtít’ s **šĕta-ti* ‘chodit, procházet se’ a s **choditi* ‘chodit’ (ESJS 4, s. 224). Sémantický posun **jĭt’* → ‘chtít’, respektive posun **fyzický pohyb* → **psychický pohyb, snažení, chtění*, doložil Ondruš situací v mnoha jazycích (Ondruš 1981, s. 248–251). Metoda sémantických paralel může dobře fungovat pouze ve spolupráci s metodou „Wörter und Sachen“, což ostatně Ondruš potvrzoval v mnohých svých etymologiích. Příkladem nerespektování tohoto pravidla je však výklad praslovanského slovesa **pĕti* ‘zpívat’, které Ondruš odvozoval od hypotetického praslovanského slovesa **piti* ‘bít, řezat’ (Ondruš 1975, s. 118). Sémantickou paralelu k ‘bít’ → ‘zpívat’ viděl také v českém *tlouct*, které má kromě hlavního významu ‘bít’ i význam speciální, totiž ‘vydávat silný tlukot’. Tento tlukot či zpěv je ovšem charakteristický pouze pro hlasy ptáků, zejména pro slavíka, neplatí tedy obecně (ESJS 11, s. 640–641).

Je známo, že v centru pozornosti Šimona Ondruše byla rovněž **paleoslovenistika**. Stopy jeho zájmu o staroslověňštinu nacházíme i v *Etymologickém slovníku jazyka staroslověnského*. Týká se to – vedle výkladu například staroslověnského slova *posagъ* (Ondruš 1976b, s. 265–268) – také upřesnění překladu staroslověnských slov *lĕcha* ‘lícha, dílec pole’ (ESJS 7, s. 412), *sŏprogъ* ‘spřežení’ (ESJS 9, s. 529 s.v. *naprĕšti*) a *vŕĕsniti sę* ‘ospravedlnit se’ (ESJS 18, s. 1106) do současných slovan-ských jazyků včetně slovenštiny (Ondruš 1985; 1986).

Ondrušův zájem o **slovenská nářečí**, o objasnění původu jejich lexika, vedl někdy k odvážným rekonstrukcím. Například u hesla *medъ* ‘med’ (ESJS 8, s. 461–462)

ve snaze vysvětlit slovenské nářeční tvary *mad*, *mäd* a *miad* neváhal rekonstruovat praslovanskou podobu s nosovkou **mędъ* s tímto vysvětlením: „Druhotné vsunutie *-n-* alebo *-m-* mohlo nastať iba na časti slovanského jazykového územia, napr. na časti slovenského jazykového územia sa ešte pred 10. storočím v slove *medъ* vsunulo *-n-*, t. j. *me-n-d-*, po vzniku nosovej samohlásky *mędъ*“ (Ondruš 1983a, s. 260).

4. ZÁVĚR

Šimon Ondruš hledal často jiné cesty vedoucí k vysvětlení původu slov než autoři *Etymologického slovníku jazyka staroslověnského*. S jeho etymologickými výklady autoři slovníku často polemizovali, jindy je uváděli bez bližšího komentáře s poznámkou „výklad zcela nepravděpodobný“, „nepravděpodobný“, „málo pravděpodobný“, „méně pravděpodobný“, „zcela nepřesvědčivý“, „nepřesvědčivý“, „méně přesvědčivý“, „mylný“. To ovšem neznamená, že by rezignovali na různá Ondrušova doporučení týkající se například doplnění sémantické paralely. To se týká také jednoho z výkladů praslovanského substantiva **kon'ъ*, který vychází z indoevropského kořene **keu-*, **kou-*, **ku-* ‘svítit, světlo’ s původní motivací **‘zvíře se světlou srstí’* (ESJS 6, s. 334). Tuto etymologii podpořil Ondruš pěknou sémantickou paralelou, slovenskými nářečními výrazy *belko*, *beloň* ‘kůň se světlou, bílou srstí’ (Ondruš 1983b, s. 9). Uvedena je ve slovníku i Ondrušova přesvědčivá etymologie praslovanského substantiva **dъlgъ* ‘dluh, vina’, která vysvětluje slovanské slovo (spolu se staroirským *dliged* ‘povinnost, závazek’, kymerským *dled* ‘dluh, vina’) z indoevropského kořene **del-* ‘řezat, vyrývat’ (Ondruš 1974), což koresponduje s reáliemi: sémantický vývoj **‘zářez, vrub’* → ‘dluh, úvěr’ spočívá na starobyklém zaznamenávání finančních závazků na vrubovce² (ESJS 3, s. 136).

Čtenář *Etymologického slovníku jazyka staroslověnského* může zapochybovat o účelnosti uvádění málo pravděpodobných etymologií, včetně těch Ondrušových. Na jejich obranu je však třeba říci, že v etymologii, disciplíně se značně nejistými výsledky, se i málo přesvědčivé etymologie mohou někdy stát inspirací pro další nové výklady.

Literatura

BOČEK, Vít (2010): *Studie k nejstarším romanismům ve slovanských jazycích*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. 180 s.

BOČEK, Vít (2020): Románské výpůjčky ve staroslověnině a otázka možných paleoslovenismů románského původu ve staré češtině. In: *Slavia*, roč. 89, seš. 2, s. 156–167.

ESJS – *Etymologický slovník jazyka staroslověnského*. Seš. 1–14 (1989–2008). Praha: Academia. – Seš. 15–21 (2010–2022). Brno: Tribun EU.

² *Vrubovka* je hůlka s vruby, zářezy k zaznamenávání nějakého počtu nebo dluhu.

MACHEK, Václav (1957): *Etymologický slovník jazyka českého a slovenského*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd. 628 s.

MACHEK, Václav (2011): *Václav Machek: Korespondence*. I–II. Eds. V. Boček – P. Malčík. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. 528, 504 s.

NEWERKLA, Stefan Michael (2011): *Sprachkontakte Deutsch – Tschechisch – Slowakisch*. Zweite, durchgehend überarbeitete und aktualisierte Auflage. Frankfurt am Main: Peter Lang. 780 s.

ONDRUŠ, Šimon (1958a): Nad Etymologickým slovníkom jazyka českého a slovenského. In: *Jazykovedný časopis*, roč. IX, č. 1–2, s. 144–162.

ONDRUŠ, Šimon (1958b): Slovanské etymológie. In: *Sborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Philologica*. Red. E. Pauliny et al. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, s. 79–92.

ONDRUŠ, Šimon (1959): Striedanie likvíd *r/l* v indoeurópskych jazykoch. In: *Jazykovedný časopis*, roč. X, č. 2, s. 112–137.

ONDRUŠ, Šimon (1961): Slovanské etymológie IV–V. In: *Slavica. Annales Instituti philologiae Slavicæ Universitatis Debrecensis de L. Kossuth nominatae*. I. Debrecen, s. 31–42.

ONDRUŠ, Šimon (1966a): Pôvod slovanského abstrakta *sloboda*/svoboda. In: *Slavica Slovaca*, roč. 1, č. 1, s. 5–16.

ONDRUŠ, Šimon (1966b): Za univ. prof. dr. Václavom Machkom (8. XI. 1894 – 26. V. 1965). In: *Slavica Slovaca*, roč. 1, č. 1, s. 108–110.

ONDRUŠ, Šimon (1968): Etymologická segmentácia slovanských slov z hľadiska štruktúry indoeurópskeho koreňa a laryngálnej teórie. In: *Československé přednášky pro VI. mezinárodní sjezd slavistů v Praze*. Praha: Academia, s. 107–118.

ONDRUŠ, Šimon (1969): Kam sme dospeli v slovanskej etymológii. In: *Slavica Slovaca*, roč. 4, č. 3, s. 242–263.

ONDRUŠ, Šimon (1970): Die genetisch-morphematische Struktur der ide. Benennung des Mondes und des Monats. In: *Actes du Xe Congrès international des linguistes. Bucarest, 28 août – 2 septembre 1967*. Vol. IV. Bucarest: Éditions de l'Académie de la République socialiste de Roumanie, s. 655–658.

ONDRUŠ, Šimon (1973a): Je slovo *doska* grécko-latinského pôvodu? In: *Slovenská reč*, roč. 38, č. 2, s. 76–83.

ONDRUŠ, Šimon (1973b): Lingvistický príspevok k dejinám slovanskej architektúry (*сѣнь – synъ; věža; korm- > chorm- / krom- / kremj-; kŏtja*). In: *Jazykovedný časopis*, roč. XXIV, č. 1, s. 18–25.

ONDRUŠ, Šimon (1974): Prvotný význam a pôvod slova *dlh*. In: *Slovenská reč*, roč. 39, č. 3, s. 136–140.

ONDRUŠ, Šimon (1975): Delabializácia spoluhláskových skupín *Kw- > K-* v praslovančine (indoeurópečine) a jej význam pre etymológiu. In: *Slawische Wortstudien. Sammelband des internationalen Symposiums zur etymologischen und historischen Erforschung des slawischen Wortschatzes, Leipzig, 11.–13. 10. 1972*. Bautzen: Domowina-Verlag, s. 116–132.

ONDRUŠ, Šimon (1976a): Slovanské *tělo* a grécke *sōma*. In: *Slavia*, roč. 45, seš. 3, s. 245–251.

ONDRUŠ, Šimon (1976b): Slovenské nárečové slová *bosman, pošajdes* a staroslovien-ske *posagъ*. In: *Slovenská reč*, roč. 41, č. 5, s. 262–269.

ONDRUŠ, Šimon (1977a): Sú slovanské slová *kъnędzъ* a *pěnędzъ* germánskeho pôvodu? In: *Jazykovedné štúdie. 13. Ružičkov zborník*. Red. J. Horecký. Bratislava: Veda, s. 209–215.

ONDRUŠ, Šimon (1977b): Praslovanské dedičstvo v slovnej zásobe starej slovenčiny. In: *Jazykovedné štúdie. 14. O pôvode a o najstaršom vývine slovenčiny. Zborník materiálov z vedeckej konferencie (Smolenice 9.–11. decembra 1974). Stanislavov zborník*. Red. J. Ružička. Bratislava: Veda, s. 132–148.

ONDRUŠ, Šimon (1981): Sémantika, genéza a fundujúca funkcia slovanských slovies *chetati* : *chētati* : *chentati* > *šetati* : *šatati* : *šētati*. In: *Slavia*, roč. 50, seš. 3, s. 248–270.

ONDRUŠ, Šimon (1983a): Obed, olovrant a svačina. In: *Slovenská reč*, roč. 48, č. 5, s. 257–267.

ONDRUŠ, Šimon (1983b): K výskumu iniciálových hláskových skupín v indoeurópeine a praslovančine: tocharské *jäkwenne* a slovanské *konъ*. In: *Slavica Slovaca*, roč. 18, č. 1, s. 8–11.

ONDRUŠ, Šimon (1984): Z lexiky Kyjevských listov: *въsqдъ*. In: *Slavica Slovaca*, roč. 19, č. 1, s. 36–42.

ONDRUŠ, Šimon (1985): Preklad staroslovienskych slov *sqprōga* a *lēcha* do slovenčiny. In: *Slovenská reč*, roč. 50, č. 6, s. 324–332.

ONDRUŠ, Šimon (1986): Iz leksikata na Kievskite listove II: *въrēsniiti*. In: *Palaeobulgarica*, roč. X, č. 3, s. 49–53.

ONDRUŠ, Šimon (1988): Morfonologická štruktúra protoindoeurópskych slov kontinuujúcich v praslovančine a slovenčine. In: *Slavica Slovaca*, roč. 23, č. 1, s. 5–19.

ONDRUŠ, Šimon (1991): Ešte raz o genéze moravizmu-panonizmu *въsqдъ*. In: *Slavia*, roč. 60, seš. 4, s. 380–383.

ONDRUŠ, Šimon (2000): *Odtajnené trezory slov*. Martin: Matica slovenská. 242 s.

ONDRUŠ, Šimon (2002): *Odtajnené trezory slov II*. Martin: Matica slovenská. 228 s.

ONDRUŠ, Šimon (2003): Indoeurópsky Schwebeablaut a slovanská etymológia. In: *Studia etymologica Brunensia 2*. Eds. I. Janyšková – H. Karlíková. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 93–100.

ONDRUŠ, Šimon (2004): *Odtajnené trezory slov III*. Martin: Matica slovenská. 232 s.

SJS – *Slovník jazyka staroslověnského. Lexicon linguae palaeoslovenicae*. Sv. 1–4 (1966–1997). Praha: Academia, Euroslavica. – Sv. 5. *Addenda et corrigenda ad volumen I* (2016). Praha: Slovanský ústav, Euroslavica.